

Agenda voor het advies aan de Provincie Zuid Holland; Publiek Domein en Typo-Morfologie

Concept: 23-9-2019

SK

Introductie

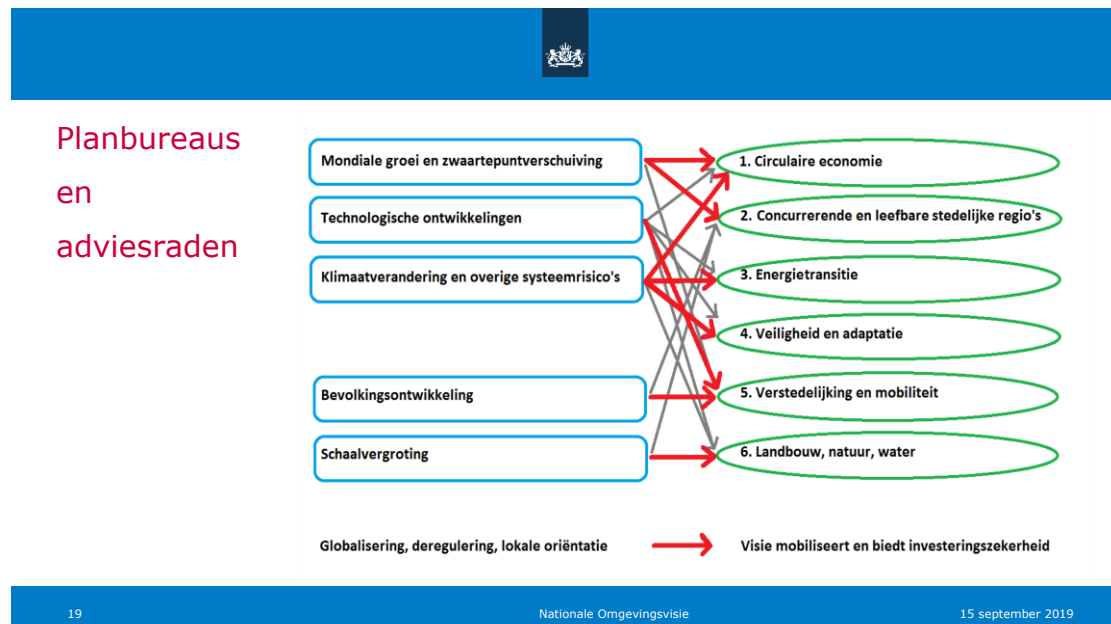
- De inzichten en levensstijl van bewoners zijn, ten opzichte van nog maar een jaar geleden, compleet gewijzigd.

Vandaag de dag lijkt het denken over de milieu en de energietransitie al 180 graden gedraaid. Waar vroeger in 'sectoren' gedacht werd als het ging om klimaatverandering, CO2 belasting en de bouw, vormen zij nu een groot veld waar alles met elkaar is verbonden en samenhangt (Latour 2018).

Hetzelfde geldt voor diverse economieën die naast elkaar maar wel tegelijkertijd een rol spelen, zoals de digitale, circulaire en kenniseconomie.

Last but not least, zal ook de politieke werkelijkheid hierop moeten inspelen. Diversiteit en het verschil in opvattingen bestaan naast elkaar. In het verlengde hiervan, kunnen lokale en het globale relaties elkaar niet langer uitsluiten.

De provincie gaat dan wel met name over de R.O, de ontwikkeling van het platteland en landschap (duinen, rivieren, Midden Delfland) en de gemeenten over stedelijke gebieden ontwikkelen, maar ook dat rollenspel verdient verandering. Als alles met alles samenhangt zal er vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheden, bijvoorbeeld moeten worden toegezien op een vernieuwde relatie tussen stad en land, vooral omdat de tegenstelling tussen stad en land niet langer van toepassing is gezien de beoogde afstemming tussen de Nationale, Provinciale en Gemeentelijke Omgevingsvisies.

Input planbureaus voor de ontwerp NOVI, november 2018

Position paper G4, als input voor de NOVI (Aarts & Kersten 2016)

Punten van aandacht:

- Stikstof (koppeling van Ruimtelijke Ordening en landbouw aan klimaatdoelstellingen /recente bouw- en planning stop)
- Socio-economische factoren en invloeden
- Fysieke structuur van de stad, door de tijd heen, van paviljoen bebouwing tot gesloten bouwblok
- Vermeende tegenstelling van belangen tussen stad en land(schap)

Agenda:

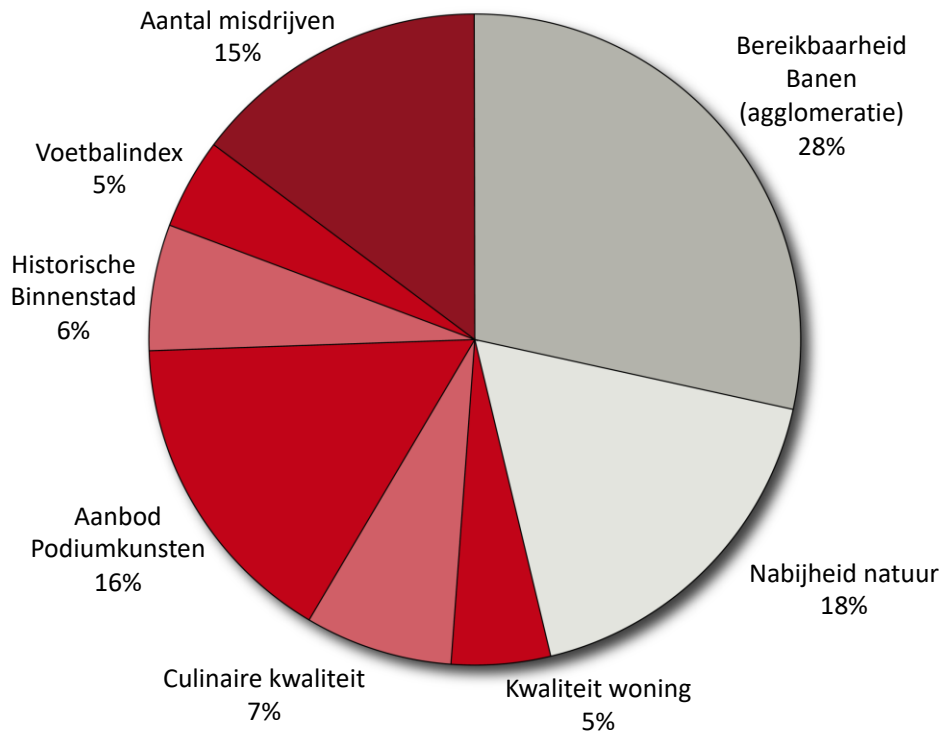
- Definiëren waar al dan niet gebouwd worden
- Standpunt vis-a-vis mobiliteit
- Definiëren: Wat is openbare ruimte, publiek domein, en wat zijn de groen- en watersystemen en bebouwing typologieën
- Wat is privé, wat is openbaar?
- Vastleggen van het daadwerkelijke gebruik; hoe worden steden en landschappen daadwerkelijk gebruikt?
- Fysieke structuur van de stad, door de tijd heen, van paviljoen bebouwing tot gesloten bouwblok, theoretische reflectie.
- Atlas samenstellen voor de Provincie Zuid-Holland die verschillende prototypische landschaps- en bebouwingstypen bij elkaar brengt en hun daadwerkelijk gebruik documenteert door bijvoorbeeld straatfotografie.

Vragen:

Is er op dit moment aanleiding om *fundamenteel anders* met de publieke ruimte/publiek domein om te gaan?

Jazeker, gezien de veranderde omstandigheden die om een nieuwe definitie van het publieke domein, en de relatie tussen bijvoorbeeld het landschap **en** de stad vereisen.

En wat bepaalt de aantrekkingskracht van Nederlandse steden?

Bijdrage aan aantrekkelijkheid: 6% Historische Binnenstad, 18% Nabijheid van Natuur (Marlet 2009)

Waarom is het publieke domein zo belangrijk?

- Het individu is de verbinding tussen dagelijks leven, het private en het publieke leven, hij/zij beweegt van het ene naar het andere domein.
- De stad (en land) en het leven van alledag; de relatie tussen het private en het publieke.
- Publiek domein als stedelijke of groene, fysieke ruimte voor feesten en gebeurtenissen.
- Het kunnen aanwijzen en definiëren van zeer uiteenlopende gebieden met hele verschillende karakters

Definitie openbare ruimte en publiek domein in stad, landschap en in tussengebieden. Er bestaat een hele serie van definities van het publieke domein. Hier is er een definitie die over steden en hun complexiteit aan activiteiten en territoria gaat.

Saskia Sassen: 'This in turn brings up political challenges; at various points in history cities have functioned as spaces that politicised society. This is again one of these periods. Today's cities constitute the terrain where people from all over the world intersect in ways they do not anywhere else. In these complex cities, diversity can be experienced through the routines of daily life, workplaces, public transport and urban events such as demonstrations and festivals.' (Sassen 2006)

'Now we are beginning to realize that the suburbs are monstrous, that the high rise is unlivable, and that they produce new generations of rebels and delinquents.' (Kofman & Lebas 1996)

Ik denk dat de discussie qua inzichten en lifestyle van de bewoners inderdaad binnen een jaar compleet gewijzigd zijn en er een veel groter bewustzijn met betrekking tot het

bewustzijn tot noodzakelijke samenwerking is ontstaan. 'In dit nummer is het ons te doen om de diepe link tussen landschap als medium van publieke verbeelding en de moderne notie van de publieke sfeer.' (Dehaene, Notteboom, Teerds 2014 p.4) Over het landschap als potentieel publiek domein schreven Dehaene c.s. toen het volgende: 'Tegelijkertijd worden ook vormen van nieuwe *commons* ontwikkeld, bijvoorbeeld via initiatieven voor stadslandbouw of collectieve woningbouwproductie. Deze initiatieven proberen te breken met de argeloze consumptie van de ruimte en schuiven landschappelijke en stedelijke visies naar voren ter verbeelding van de gemeenschappelijk meerwaarde die deze nieuwe commons kunnen leveren.' (Dehaene, Notteboom, Teerds 2014 p.6).

Tegen de achtergrond van maatschappelijk vraagstukken, zoals boven geschetst:

- Energietransitie
- Veranderende economieën (digitaal, circulair, kennis, diensten)
- Klimaatverandering
- 'Moderniteit' vis-a-vis 'onderlinge samenhang en gedeelde verantwoordelijkheid'
- Lokaal vis-a-vis globaal (Latour 2017)

Integrale aanpak van een stedelijke regio betekent in de omgevingsplannen: Verstelijking + mobiliteit + energietransitie + transitie van de regionale economie + transitie landschap + behoud cultureel erfgoed....

Definiëren:

- Van verschillende typologieën en morfologie, definitie stadsmodel en bouw/typologie in relatie tot het publieke domein
- Diverse stedelijke bebouwing-, openbare ruimte-, groen- en watersystemen en hun onderlinge samenhang in kaart brengen in een ruimtelijke 'Atlas van de Provincie Zuid-Holland'
- Voorspelling voor de toekomst (Ledent, Komossa 2019)

Rol provincie:

- 2/3 eigenaar van de publieke ruimte BUITEN het bestaand stedelijk gebied en verbindingen met de stad en de omgeving
- 1/3 binnen het stedelijk gebied. Omschrijving van wat voor een soort gebieden dat zijn, bijvoorbeeld restlocaties, groene tussenstukken enz.
- Schetsen van het klassiek- stedelijk sfeer vis-a-vis het landschap op regionale schaal.
- Definitie van verschillende 'weefsels', waaronder het Hollands bouwblok en modellen van verschillende in de stedelijke ontwikkeling;
- Definitie van de relatie van de verschillende modellen met het publieke domein.

1] Moeten we nu fundamenteel anders aan de slag – is een verkenning zinvol?

Ja, absoluut omdat de relatie tussen de fysieke structuur en het leven van alle dag in de stad continue verandert, maar ook de relaties binnen een stadsmodel. Ze zijn geen 'vast' gegeven.

a) Welke behoefte/trends zijn dan het meest relevant?

Ik denk dat het mengen en samenbrengen van verschillende functies en gebieden, inclusieve het koppelen van verschillende systemen, zoals infrastructuur, groen-, water, bebouwing en publieke ruimte vooralsnog onze toekomst zullen karakteriseren. Daarbij hoort het opvoeren van de (bebouwing)dichtheid, het aanbrengen van een zekere hiërarchie, het opzoeken

van geschikte gebieden en een veel duidelijkere scheiding van waar te bouwen en waar niet.

b) Waar (op de kaart/gebieden) ontstaat veranderdruk? Dat zal zeker zijn in het gebruik en ontwerp van landschappen die voor zover ik kan zien, vooralsnog te weinig uit de verf komen qua ontwerp en gebruik.

Vragen zijn hier, hoe dit soort gebieden met elkaar te verbinden (fietsroutes), qua karakter en vegetatie en gezamenlijke investeringen van Provincie, Gemeenten en Stedelingen.

Speciale aandacht verdienen ook de gebieden die buiten de binnensteden, maar binnen de bebouwingsringen vallen. Dus in zekere zin betreft het 'tussengebieden' in eigendom van de Provincie Zuid-Holland met een minder duidelijke typologische of morfologische definitie en waar de gezamenlijk verantwoordelijkheid elkaar ontmoeten.

2) Waar maken we verschil als PZH?

a) Hoe gaan we om met publieke ruimte 'binnen' en buiten' het bestaande stedelijk gebied?

Zoals gezegd, ik denk dat we een soort atlas van karakters moeten samenstellen die zowel diverse soorten groen, zoals bos, duin, groot stadspark, kleiner stadspark, groen op straatniveau (in Rotterdam is dat bijvoorbeeld de Schepenstraat), waterpleinen en (mogelijke) bebouwingsvormen 'prototypisch' in kaart brengt.

Op basis van een Atlas kan er vervolgens gericht advies worden uitgebracht.

b) Hoe kijken we dan naar de gebruikelijk functiescheiding vis-a-vis menging en stapeling?

De functiescheiding is een residu van het Modernisme en het daarbij horende vooruitgangdenken. Als zodanig m.i. totaal achterhaald. Het legt de stad uiteen in afzonderlijke, makkelijk te behappen functionele eenheden. De complexe projecten in Rotterdam, zoals de markthal en De Rotterdam waren alleen mogelijk dankzij de crisis. Zij moeten op de agenda blijven.

Hetzelfde geldt voor het gebruik en ontwerp van landschappen en tussengebieden.

Telkens is er de vraag, hoe worden er verschillende systemen aan elkaar gekoppeld en met elkaar geïntegreerd?

3) Hoe kan een brug naar het thema erfgoed eruitzien?

- Via het begrip Duurzaamheid

De brug tussen erfgoed en het publieke domein maakt zeker deel uit van wat je zou kunnen noemen 'duurzaamheid'. Deze trend preferereert de lange termijn ten opzichte van de korte termijn en propageert de consumptie reductie. Als we aan oude gebouwen denken, dan zien we dat zij doorgaans lang mee gaan. Maar ook voor modernere gebouwen en ensembles geldt dit, bijvoorbeeld het ensemble van de Lijnbaan in Rotterdam (Komossa, Aarts 2019). Ook hier zien we een flinke verschuiving van het Modernisme/CIAM denken met zijn trial-and-error benadering, naar een integrale aanpak van het stadslandschap gebaseerd op de reeds aanwezige bebouwing- en landschap structuur (de Certeau, 1984).

Producten:

- 1) Uitgewerkte definitie van het begrip 'Publiek Domein'. Deze omschrijving houdt een landschappelijke, stedelijke en een beschrijving van het karakter van stedelijke tussengebieden in.
- 2) Provinciale 'Atlas prototypische bebouwingsstructuren en landschapstypen'. De Atlas onderscheidt en definieert verschillende bebouwingsstructuren en landschapstypen en wordt in overleg en samenwerking met de Provincie Zuid Holland samengesteld.

- 3) Kaart Provincie Zuid Holland die de veranderdruk weergeeft. In kaart brengen waar in de Provincie Zuid Holland, op welke plekken, de grootste behoefte aan verandering is en een bijgaande motivatie waarom dat zo is. Ook deze kaart wordt in overleg en samenwerking met de Provincie samengesteld.

Referenties:

- Aarts, M., Kersten J. (2016) Agenda G4; Samen werken aan een grootstedelijke transitieopgaven, Samenwerkingsverband Gemeenten Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht
- Castex, J., Depaule, J.-Ch.Panerai, PH. (1980) De rationale stad; Van bouwblok tot wooneenheid, Paris: Bordas,
- Certeau, M. de (1984) The practice of everyday life, London: University of California Press,
- Dehaene, M., Notteboom, B., Teerds, H. (2014) *'Landschap publiek maken / Publiek landschap maken'* in: Oase 93, Tijdschrift voor architectuur, Rotterdam: NAI/010,
- Kofman, E. Lebas, E. (1996) Writings on Cities, Henri Lefebvre, Oxford: Blackwell Publishers,
- Komossa, S. (2010) Hollands bouwblock en publiek domein; Model, regel en ideaal, Nijmegen: Vantilt,
- Komossa, S. et al. (2004) Atlas van het Hollandse bouwblock, Bussum: Thoth,
- Latour, B. (2018), Waar kunnen we landen? Politieke oriëntatie in het Nieuwe Klimaatregime, Amsterdam: Octavo Publicaties,
- Lefebvre, H. (2007) The Production of Space, Oxford: Blackwell Publishing,
- Lofland, L. (1998) The public Realm; Exploring the city's quintessential social territory, London: Aldine Transaction,
- Marlet, G. (2009) De aantrekkelijke stad, Nijmegen: VOC uitgevers
- Woud, A. van der (2006) Een nieuwe wereld; het ontstaan van het moderne Nederland, Amsterdam: Bert Bakker.
- Sassen, S. (2006) *Why Cities Matter* in: Cities, Architecture and Society, La Biennale di Venetia, p. 27